

ДА ОТСТОЯВАШ
ВЪПРЕКИ ВСИЧКО
интервю с режисьорката
Ралица Петрова

INTERVIEW

Катерина Ламбринова ■

► **В интервю за Синеропа казваш, че искаш да правиш кино, което е по-близо до хайку. Как точно го определяш и кои са най-важните елементи в такъв тип кино?**

Хайку поезията се отличава с изключително кратката си форма. Там три реда съвсем прости думи могат да изразят дълбоко чувство. Раждат се спонтанни метафори от съпоставянето на образи. В този смисъл намирам аналогия между кино и хайку езика. Защото използват монтажа на образи като изразно средство на нещо по-голямо... На скрит смисъл. И двете изкуства се занимават с наблюдения от реалния живот. Може би това, което най-много ме привлича в хайкуто, е пространството, което дава на въображението на читателя. Към това и се стремя във филмите си – да бъде максимално пестелива и прецизна в смисловата структура, но да успявам да изграждам достатъчно пространство за въображението на зрителя.

Как работи с двамата оператори Чейс Ървин и Крум Родригес по специфичния визуален стил на филма?

Първоначалните ни разговори и с Чейс, и с Крум винаги започваха от това за какво всъщност се

разказва във филма. Какво стои под повърхността на сюжетната линия? Какви емоции? Какви въпроси? За мен формата на един филм е много важна, но тя трябва да произлиза от историята. Да се мисли отвътре-навън. Тогава формата превъплъщава главната идея на историята и зрителя я приема като органична част от цялото. Например в „Безбог“ едно от основните кинематографични решения беше „плуващият“ фокус на камерата. Понякога фокусът плува от околната среда към героя, друг път героят се „изгубва“ в мъгла, отдалечавайки се от фокуса. Тази идея произлезе от разговор за това как се чувства човек, живеещ в една „мъглива“ социална и политическа среда, в която няма устои, няма стабилност, няма яснота. Среда, която те „поглъща“ и от която не можеш да избягаш. В този смисъл винаги се стремяхме да разказваме историята чрез атмосферата. Да потопим зрителя в момента на случващото се, да го накараме да види познати неща по нов начин, като за момент нещо реалистично се превръща в импресия.

Как се чувстваш в България? По-скоро сама, или си намерила съмишленици, на които вярваш?

Приятелите ми тук се броят на пръсти. Средата ми е в чужбина, където съм учила и работила. В моето кино има индивидуалност, която или се харесва, или не се харесва. Струва ми се, че е безсмислено да се правят сравнения с други автори, тъй като всеки използва специфичен визуален език. Стилът на моите филми е подчинен на моя характер. Мисля си, че критиците трябва да са по-внимателни, когато сравняват различни произведения. Например, филмите на Карлос Райгадас и на братята Дарден комуникират по коренно различен начин и не подлежат на сравнение...

Подобни сравнения имаше по отношение на „Безбог“ и „Христо“ на режисьорите Тодор Мацанов и Григор Лефтеров.

Това, което обединява „Христо“ и „Безбог“, е искреността в разказа. Но езикът, с който са разказани, е много различен, историята също е различна. За мен „Безбог“ не е социален реализъм, в какъвто стил е граден „Христо“. Аз мога само да поздравя екипа и режисьорите на този филм – бях силно впечатлена и се надявам да има повече такива филми.

Успя ли да изгледаш още някой от новите български филми, показани на Златна Роза?

Гледала съм „Слава“ на Кристина Грозева и Петър Вълчанов, чийто сюжет и хумор много харесвам. Разказът е стабилен и социално ангажиран, а хуморът отваря филма към по-широк зрителски кръг. Хубаво е, че има различни стилове и подходи. В моето кино също има разказ, но средствата, с които го разработвам, са предимно визуални. Атмосферата и състоянията на героите са водещи. Всеки трябва да има свободата да изразява своята творческа визия. И да е абсолютен в творческите си намерения. Защото, когато и за миг ги изоставиш, ставаш неубедителен.

Каква е моментната позиция на българското кино в европейски и световен контекст?

Определено има интерес към българското кино, но трябва да има много повече филми, които да излизат по едно и също време, за да можем да говорим за вълна. Да се появят още филми, които достигнат до състезателните

конкурси на А-клас фестивали. За да се отличим като държава, правеща стойностно кино и заслужаваща своето място на световната сцена, трябва да има и количествено, и качествено натрупване. За да се случи това, е нужно да се подкрепят повече режисьори, които са доказали, че имат потенциал и талант. Това най-вече трябва да бъде иницирано от НФЦ, като основна държавна институция. По света аналогичните агенции дават възможност да се правят множество нискобюджетни филми (в рамките на около сто хиляди евро) чрез специални секции за нискобюджетни филми, защитени с регламент. При нас тази новосъздадена секция дава възможност за направата на едва един, или максимум два филма, тъй като бюджетните рамки са променливи и зависещи от обстоятелствата на всяка сесия. Ако тази секция гарантира производството на петнадесет нискобюджетни филми годишно, ще се появят нови режисьори, които ще блеснат със своя талант. За да не се случва това за сметка на високобюджетни проекти, има нужда от увеличаване на годишния бюджет за филмопроизводство, но най-вече от по-гъвкава стратегия в разпределението му. Така бихме осигурили една по-динамична и нормално функционираща филмова индустрия и творческа среда. Силно се надявам това да се случи скоро, за да можем да надградим досегашните си успехи и да продължим успешното присъствие на българското кино на световната сцена.

От сцената на Локарно заявяваш, че българското кино има силни гласове и скоро тази енергия ще се обособи във вълна. Какво ще бъде специфичното или обединяващото в тази вълна, според теб? И кои млади режисьори би открила?

Това са режисьори, които нямат страх да атакуват челно проблемите на реалността, в която живеем. При някои интересът е по-социален, при други по-личен, но това, което ги обединява е, че във филмите им има смелост и интегритет. Имената, които бих споменала са Мина Милева и Весела Казакова, Кристина Грозева и Петър Вълчанов, Тодор Мацанов и Григор Лефтеров, Илиян Метев, Светослав Драганов, Павел Веснаков, Константин Божанов, Камен Калев,

Майя Виткова, Милко Лазаров, Слава Дойчева, Николай Тодоров, Любомир Младенов, Елица Петкова, Христо Симеонов, Драго Шолев, Светла Цоцоркова и други по-млади колеги.

Самата ти си продуцент на късометражния филм на Слава Дойчева „Брак“, който предстои да бъде заснет следващата пролет.

Продуцент съм на Слава Дойчева, защото освен че сме добри приятели, изключително много вярвам в режисьорския ѝ талант. Нейният нов късометражен филм е на LGBT тематика, която е все още табу за българското общество. За съжаление в България хомофобията, сексизма и расизма съществуват в пасивни форми, което много ни затваря. Във филма на Слава се разказва за едно момиче, произлизащо от консервативна семейна среда, което се опитва да отстои себе си и сексуалната си ориентация.

Мислиш ли да се развиваш повече в тази област? Има ли според теб недостиг на млади продуценти в България?

Нямам такава амбиция. За собствените си филми бих искала да работя с продуценти, с които си имаме доверие и споделяме едно и също виждане за живота и света. Прави впечатление като Петър Вълчанов и Кристина Грозева, Майя Виткова, Илиян Метев продуцират сами своите филми, което по някакъв начин говори за недостиг на продуценти.

Росица Вълканова е от малкото продуценти, които се ангажират с проекти на млади режисьори. Как започна вашето сътрудничество по „Безбог“?

Беше спонтанно и някак случайно. Не се познавахме до съвместната ни работа върху „Безбог“. През 2012 година подадох проекта за идея за развитие на сценарий в НФЦ. Тогава работното му заглавие беше „Изкупление“. Проектът не беше подкрепен, но Росица Вълканова, която беше в Художествената комисия, много го беше харесала. Проектът беше селектиран в Script & Pitch на TorinoFilmLab, едногодишна международна програма за развитие на първи и втори филм. Едно от условията на програмата беше преди финалния пичинг проектът

да има продуцент. Тъй като няхах още такъв, един от селекционерите на TorinoFilmLab ми препоръча да се свържа с Росица Вълканова. Първата ни среща протече в ентузиазирани разговор за основната тема на филма и неговото послание. В следващите четири години научих много. Срещата ми с Росица и съвместната ни работата е ключов момент в моето развитие като филмов творец. Росица е много силен продуцент и ментор.

Разработвах проект за втори игрален филм... Ще работите отново с Росица Вълканова?

Всъщност разработвам два проекта в момента. Единият се казва „Тлен“ и проследява историята на един докторант на средна възраст, който зарязва обучението си в чужбина и се връща да живее с властната си майка в детската си стая. Една съвременна история за страха от неуспех и отчуждението в семейството. Но основният въпрос, който филмът ще изследва, е дали пътят на най-малкото съпротивление не е всъщност най-верният път към нашата трансформация. За другия проект е още рано да говоря. А дали отново ще работим с Росица Вълканова, зависи от бъдещите планове и на двете ни.

Усещаш ли по някакъв начин спъване на таланта тук в България?

Понякога се усеща, че има повече подлагане на крак, отколкото подаване на ръка. В международен план за майстори на киното като Майкъл Ханеке и Бела Тар е чест да формират нови поколения и да „предават“ опита си. В крайна сметка светът не свършва с никой от нас. Много са важни приемствеността между поколенията, подкрепата, обменът на творчески опит и знания. Тук творците отделят много повече внимание на политическите измерения на киното и културата, отколкото на същинската си творческа работа.

Членуваш ли в неформалната група на млади филмови режисьори РАКЕТА?

Да.

Как протичат вашите срещи? Какви въпроси обсъждате – повече творчески или свързани с проблемите в индустрията?

Когато сме свободни, гледаме филми от световното кино, след това ги обсъждаме. Обменяме идеи. Говорим и за статуквото във филмовата индустрия и търсим начини за промяна.

Имаше ли колебания в някои от елементите на „Безбог“ – например по отношение на финала, който аз много харесвам, но други считат за външно привнесен към стилистиката на разказа?

Този финал е бил с мен през цялото време. Харесва ми, когато разказът обитава суров реализъм, но понякога изненадва и отлепя към хиперреализъм, алегоричност. Късният неореализъм е точно това. „Теорема“ на Пазолини например. Или пък киното на Антониони – „Професия репортер“ и „Затъмнението“. Финалът на „Безбог“ е граден в този тип концептуалност. Харесам и по-комерсиални филми, но на този етап нямам интерес да правя такова кино. Като автор се определям като концептуалист.

Също така имаше много разнопосочни мнения по отношение на биографичното натрупване при персонажа на Иван Налбантов Йоан, за който се разбира, че е бил в лагер по време на комунизма...

Това биографично натрупване е част от емоционалната ни памет и болка, от които страдат вече три, четири поколения. Мисля си, че може би можем да разкажем историята на „Безбог“ преди пет века. Апропо митът за върха Безбог, с който завършва филмът, е препратка и към това, че онази история има аналог с историята във филма „Безбог“ днес. Филмът разглежда съдбите на три поколения: най-възрастното е това на Йоан; полицаят, съдията и майката на Гана са от средното поколение, които израстват по време на комунизма; най-младото поколение, представено във филма, е това на Гана и нейния приятел, които са израснали между комунизма и „прехода“. Всички те са жертви, но сякаш при поколението на Гана последствията от комунизма, рефлектиращи върху живота, остават най-скрити. Те са кодирани в обърканите морални ценности. Това поражда и израждането на реалността. Историческото ни минало е като радиация. То е във всичко – в сградите, в телата ни, в емоционалната ни па-

мет. Филмът не говори за комунизма директно. Той говори за днешното оцеляване. Миналото обаче е част от контекста на историята, от причинно-следствените връзки. „Безбог“ е разказ за личните отношения между няколко души. В този смисъл може да се каже, че филмът разказва за една наследена болка. Една история за безпомощността. Образът на Йоан е събирателен образ на няколко души, с които съм се срещала, един от които е Георги Саръиванов, който е от фабрикантско семейство от Сливен и е лежал по затворите, а по-късно бяга в Германия. Това, което ме занимава, е цикличността и взаимосвързаността на всичко, което се случва. Гана също е събирателен образ – на многото хора, специално от моето поколение, поколението на прехода, които носят тъга в себе си. Мачкането, унижението и насаждането на вина са похвати, с които си служеше комунизмът, за да подсигурава властта си. За съжаление властолюбивите хора в обществото ни все още общуват по този начин. Във филма присъстват всички тези неща.

Какво е отношението ти към документалното кино?

Работата ми в игралното кино включва методи, присъщи на документалното кино. Първо се формира концептуална идея, но след това разработвам темата и материала с документален подход. Срещам се с хора с подобен житейски опит, изследвам средата. За да напиша сценария на „Безбог“, живях почти три години на квартира във Враца. Работя предимно с натуршчици, в реална среда. За мен един филм преди всичко трябва да е автентичен, а изборът на форма и художествените му качества зависят изцяло от режисьора и неговия стил.

Ти си един от режисьорите, които ще участват в продължението на документалната поредица на БНТ „Отворени досиета“. Как резонират подобни филми, според теб?

Трябва да се говори за тези неща, защото все още силните на деня са хора с компрометирано минало. Да кажем, че сме се погледнали в огледалото и сме се осъзнали, не сме. Другият начин е да си стоим със заровени в пясъка глави, докато някоя буря ни отнесе. Някой беше

казал, че едно общество може да прогресира единствено, ако гледа на проблемите си челно, вместо да ги тика в килера. Докато не го направим, няма как да имаме самочувствие като общество.

В „Безбог“ се говори за всички тези неща, но на финала обаче има изкупление.

„Безбог“ показва живота в страх. Този страх може дори да не е конкретен, но той е в тъканта на съществуването им. За мен изкуството е средство, чрез което да кажеш нещо важно, но е необходимо да го пречупиш през своя-

та творческа визия. Виждам това разбиране в много от новите български филми – „Христо“ на Тодор Мацанов и Григор Лефтеров, „Слава“ на Кристина Грозева и Петър Вълчанов и документалния филм на Мина Милева и Весела Казакова „Звярът е още жив“, който силно впечатлява със свобода във визията и дълбочината си.

Какво е спасението?

Да се отстояваш въпреки всичко. Да отстояваш творческата си визия. Да я отстояваш абсолютно.

Ирена Иванова и Ралица Петрова